

vě (j. lidsky), ale navíc i její vlastní partikularitou, jedinou, lokálně omezenou perspektivou. Překvapivě často na to totiž zapomínáme a chováme se, jako by náš pohled byl obecný. Tých příběh vnímáme třeba jinak než jiný člověk, vidíme věci „z jiné strany“ (doslova – co do vizuální perspektivy – i přeneseně). Máme však v sobě mentální schopnost „spojoovat fragmentární informace, smíchávat je do jedné mentální konstrukce“ (s. 103). Jsme singularní bytosti, ale máme představivost a významy budujeme tak, „aby tuto singularitu přesáhly“ (s. 165). Jen tak se totiž, doplníme, můžeme s ostatními domluvit, sdílet společný jazyk, a tedy společný svět.

Poslední kapitola, nazvaná prostě Jazyk, přináší snad vyvrcholení celé knihy i teorie literární mysli. Všechno je jinak, obráceně, než si obvykle myslíme. Neplátí, že z vrozených gramatických struktur se buduje jazyk, z jazyka vyprávění, z něho literární vyprávění a odtud teprve pochází parabola. Naopak: v příběhu, projekci a parabole spočívá sám lidský kognitivní základ, z něhož se postupně buduje význam, jazyk s celým gramatickým systémem. „Gramatické předchází příběh. Gramatické předchází projekce. Gramatické předchází parabola“ (s. 232). Jazyk je „komplexním produktem“ takto charakterizovaných mentálních schopností (jejichž „kořenem“ je parabola), právě v tomto smyslu je jazyk „dítětem literárního myšlení“.

To je jistě efektní a vpravdě kognitivistický závěr. Zbývají tu však ještě jisté otázky. Člověk, který se zabývá z různých stran literaturou, může při čtení pocítovat zvláštní rozpaky. Nakonec si je formuluje třeba takto: Týká se to celé vlastně – a nakolik – a v jakém smyslu slova literatury a literárnosti? Uměleckého textu jakožto textu uměleckého? To, co nám v takovém případě totiž obvykle bývá cílem zkoumání – (literární) text, jeho specifickost, způsoby jeho ustrojení, a tudíž dispozic ke komunikaci, jeho poetika, jeho souvztažnosti s jazykovým, literárním a kulturním systémem, na jehož pozadí komunikace probíhá, (nové) možnosti porozumění, přístupy k interpretaci apod. – to vše je zde spatřováno jinak. Ne jako cíl, ale jako východiško a prostředek. Literární díla (se svými vlastnostmi žánrovými i obecnými rysy své výstavby) jsou zde vlastně nikoli „oblastí cílovou“ (řečeno s kognitivisty), nýbrž „oblastí zdrojovou“: tím, co umožňuje přiblížit zptůsob ustrojení lidské mysli, fungování našeho pojmového systému, toho, jak vlastně rozumíme, co utváří a určuje podmínky naší recepce. Zdaleka ovšem nejde (jen) o recepci a rozumění v souvislosti s uměleckými texty, vše

se týká běžné komunikace a běžného života vůbec, kognice jako takové.

V čem je specifickost onoho (v užším smyslu slova) „literárního“, když je literární celá naše mysl, to se v této knize neřeší. Kdybychom si o tom chtěli přečíst něco z Turnerova pera, museli bychom sáhnout po (dosud bohužel) nepřeložené knize, již tento autor napsal společně s G. Lakoffem už v roce 1989 pod názvem *More than Cool Reason*, kde jsou tématem právě metaforické extenze realizované v uměleckém textu, tedy to, jak metafora jako základ našeho myšlení dokáže expandovat do poloh, s nimiž se pak setkáváme jakožto recipienti uměleckých děl.

Otázky kolem povahy a smyslu kognitivně orientované literární vědy jsou v knize *Literární mysl* tématem rozsáhlého doslovu, jehož autorem je J. Trávníček. Zasaduje zde kognitivní vědu/vědy do historického rámce a uvažuje o hlavních cestách jejího vývoje, zejména v souvislosti s literární vědou. Cenné jsou tu zejména, jak připomíná, styčné body kognitivismu s hermeneutikou a pohled na kognitivní lingvistiku jako na sadu nástrojů, které mohou posloužit ke konkrétnímu odkrytí povahy našeho předporozumění světa. Jsou to totiž tytéž kognitivní schopnosti, tatež schémata, s nimiž přicházíme předchůdně vybaveni i před literární dílo jakožto jeho recipienti. Tudy vědou i nápadně spojnice mezi kognitivní vědou a recepcí estetickou; autor připomíná, že kognitivní zaměření literární vědy je vlastně pokračováním pohybu od zájmu o autora přes soustředění na sám text až ke zkoumání recepce a recipienta, v kognitivismu vede pak cesta ještě dál, k předpokladům samé recepce.

V našem kulturním kontextu je však potřeba připomenout ještě také fenomenologicky založenou moderní filozofii, problematiku intence, pojem přirozeného světa... Možná by představitelé kognitivní vědy užasli nad tím, jak o týchž problémech – ovšemže ve specifickém kontextu a specifickým jazykem – hovoří evropská filozofie Husserl, Heidegger, Patočka a jiní; že i oni (vedle silné akcentace tělesné zkušenosti, ukotvení těla v prostoru, smyslovosti) upozorňují na zásadní úlohu jazyka v lidském nastavení ke světu a na jeho propojenost s myšlením. Zmínění filozofové by zase naopak možná byli překvapeni tím, v jaké konkrétnosti to všechno lze doložit právě na jazykovém materiálu. Nehledě na efektní závěry ve smyslu konstatování, že jazyk je dítětem příběhu nebo že celé naše myšlení je literární.

Irena Vaňková